

Információs társadalom és információs politika Kelet-Közép-Európában

BERÉNYI JUDIT – MATHEIKA ZOLTÁN

*Az információs társadalom kiépítésének sikeres vagy kevésbé sikeres volta nyilvánvalóan egyik döntő tényezője egy ország versenyképességének, fejlődési potenciáljának. A kelet-közép-európai régió e téren egyértelmű lemaradásban van Nyugat-Európához képest. Ez többek között azt is jelenti, hogy a fejlett országokkal összehasonlítva a lakosság lényegesen nagyobb hányada kerül a digitális szakadék „túlsó oldalára”, viszonylag sokakat fenyeget az információs társadalomból való teljes vagy részleges kimaradás veszélye. A térség országai igyekeznek felszámolni lemaradásukat; a próbálkozások általános iránya hasonló, de a kérdés rangsorolása, illetőleg az erőfeszítések komplexitása tekintetében számottevő eltérés észlelhető az országok között. A tanulmány által vizsgált országok, Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia, Románia és Észtország közül a probléma kezelésében Észtország mutatta a legnagyobb elszántságot, és az észt információs politika volt a legátfogóbb. Ennek nyomán Észtország néhány vonatkozásban már felzárkózott a fejlett országokhoz, így az információs társadalom vonatkozásában tekinthetjük akár a térség mintaországának is.**

Journal of Economic Literature (JEL) kód: F15.

Magyarországon¹ a telekommunikációs infrastruktúrával való ellátottság, illetőleg az infokommunikációs technológiák alkalmazásának elterjedtsége mind regionális bontásban, mind társadalmi csoportok szerinti összetételben jelentős eltéréseket mutat. A közösségi hozzáférésű internetpontok (angol rövidítéssel: PIAP-ok) támogatása, illetőleg az eMagyarország pontok (eMoP-ok) létrehozása a kormánzatnak azt a felismerését tükrözte, hogy a hátrányos helyzetű térségek, rétegek felzárkóztatásának egyik lehetséges útja ennek az infrastruktúrának mind szélesebb körű biztosítása a komparatív hátrányokkal küzdők számára.

* A cikk az Informatikai és Hírközlési Minisztérium megbízásából „Az eMagyarország pontok jövője” című tanulmány alapján készült. A tanulmány társszerzői: Kovács Zoltán Ákos, Pándi Boglárka, Péntes Petra, Takács Gyula. A kutatás, illetve a pályázat kiírásának célja az volt, hogy az IHM számára támpontot adjon az eMagyarország pontok stratégiájával kapcsolatban – különös tekintettel arra, hogy az IHM eMagyarország pontokkal kötött eddigi szerződésai 2006 végén lejárnak, és az eMagyarország pontok nagy része további támogatás híján nagy valószínűséggel fenntarthatatlanná válik. A minisztérium azóta megszünt, és az eMagyarország pontokkal kapcsolatban a terület jelenlegi gazdája, a GKM fog dönteni.

¹ A magyar információs politikát a cikkben külön nem tárgyaljuk, az információs társadalom magyarországi helyzetét viszont – a térség más országaival való összevetésben – bemutatjuk.

Berényi Judit, a KOPINT-DATORG Zrt. kutatója. E-mail cím: berenyi@kopdat.hu
Matheika Zoltán, a KOPINT-DATORG Zrt. kutatója. E-mail cím: oblomov@mail.datanet.hu

A „digitális szakadék” áthidalása természetesen komplex probléma, sok részfeladatot foglal magába. Ezt tükrözi például az eEurope 2005 program is, amelynek csupán egyik fontos eleme az „e-befogadás”, vagyis az a célkitűzés, hogy lehetőség szerinti senki se záródjon ki az információs társadalomból. Mint azt a programmal kapcsolatos ismertető leszögezi,² csak ennek a részcélnak a teljesüléséhez – vagyis ahhoz, hogy mindenki részt vehessen az információs társadalomban – három alapfeltétel meglétére van szükség:

– mindenki *fizikailag és anyagilag hozzáférjen* megfelelő színvonalú infokommunikációs technológiai platformhoz és szolgáltatásokhoz;

– mindenki rendelkezzen a megfelelő mértékű „*digitális írástudással*”, vagyis az információtechnológia által adott lehetőségek kihasználásához szükséges tudással és készségekkel;

– *akarjon* részesedni ezekből a lehetőségekből, vagyis kellő mértékű tudással rendelkezzen arról, hogy milyen előnyök származhatnak e lehetőségek kihasználásából.

Következésképpen az csak a feladat egyik része, hogy különféle módokon (akár az egyéni internet-előfizetések olcsóbbá tételét elősegítő politikákkal, akár széles sávú közösségi hozzáférésű internetpontok telepítésével) megteremtik a hozzáférés fizikai lehetőségét; ez azonban önmagában nem garantálja, hogy például egy eldugott kistelepülés lakói a fizikailag adott lehetőséget képesek is lesznek helyzetük jobbítására felhasználni.

E cikk azt a célt szolgálja, hogy rövid áttekintést nyújtson néhány kiválasztott országnak (legnagyobb részét kelet-közép-európai új EU-tagállamoknak) az információs társadalom kiépítése irányába tett erőfeszítéseiről. Bár az általános irányvonal hasonló ezekben az országokban – hisz mindenütt igazodik az EU által kijelölt főirányokhoz –, a hangsúlyok tekintetében számottevő különbségek mutatkoznak. Mivel ezeknek az országoknak a többségében (Magyarországhoz hasonlóan) az otthoni internet-hozzáférés várhatóan még jó darabig egy kisebbség kiváltsága marad, különös figyelmet szentelünk a közösségi hozzáférésű internetpontokkal kapcsolatos politikákra. Ugyanakkor azt is fontos tényezőnek tekintjük, hogy a releváns kormányzati erőfeszítések mennyire komplexek, milyen mértékben veszik figyelembe a feladat összetett jellegét, az infrastruktúrával, tartalomfejlesztéssel, képzéssel és ismeretterjesztéssel kapcsolatos teendők teljes spektrumát.

Mielőtt belevágnánk az egyes országok áttekintésébe, ismertetjük néhány olyan nemzetközi összehasonlító vizsgálat eredményét, amelyekben Magyarország és a cikkben vizsgált országok is szerepelnek. Az országelemzések után megkíséreljük levonni a Magyarország számára releváns tanulságokat.

Az információs társadalom mutatószámai – nemzetközi összehasonlítások

A következőkben felvázoljuk hat ország – köztük öt Magyarországgal együtt csatlakozott új EU-tagállam – információs társadalommal kapcsolatos politikáját. Előbb azonban vessünk egy pillantást a szóban forgó országok e-fejlettségére, ahogyan az különféle nemzetközi összehasonlítások révén létrejött rangsorokban tükröződik. (Az összehasonlítás kedvéért két fejlettebb országot, Ausztriát és Dél-Koreát is bevontunk a vizsgálatba.)

²Lásd: http://europa.eu.int/information_society/eeurope/2005/all_about/einclusion/index_en.htm#The%20Social%20Dimension

A négy rangsor a következő.

– Az ENSZ globális ún. „E-kormányzati készség” rangsora (United Nations, 2005). Az index – elnevezése ellenére – nem kizárólag az információs társadalom e-kormányzati szegmensének fejlesztését értékeli. Három olyan alindikátor segítségével állítják elő, amelyek még tovább bonthatók; ezek a webes kormányzati jelenlétmutató (az interneten elérhető kormányzati weblapok értékeléséből), a telekommunikációs infrastruktúra-mutató (például: számítógépek vagy internethasználat elterjedtsége stb.), illetőleg a humántőke-mutató (lakosság írástudása, iskolázottsága).

– *ISI (Information Society Index) rangsor*: az IDC, nemzetközi információs szolgáltató cég által előállított rangsor. Négy fő összetevője van: az infokommunikációs technológiai eszközök, a távközlési technológiák, valamint az internet elterjedtsége és hozzáférhetősége, végül pedig egyes társadalmi jellemzők (lakosság képzettsége, korrupció szintje stb.).³ Az ISI 53 országot vesz figyelembe, a vizsgált országok közül Észtország nem szerepel a rangsorban.

– ITU (International Telecommunication Union) *digitális hozzáférési indexe*: ez a globális rangsor az infrastruktúra fejlettségén és az internet elterjedtségén felül számításba veszi a képzettséget és az internet-hozzáférés átlagjövedelemhez viszonyított relatív árát is.

– EIU (Economist Intelligence Unit) *felkészültségi listája*.

I. táblázat

A vizsgált országok pozíciója egyes nemzetközi összehasonlító rangsorokban (Helyezés a globális rangsorban, illetve a kilenc vizsgált ország egymás közti rangsorában)

	E-kormányzati készség (2005)	ISI-rangsor (2005)	Ezen belül: ISI-internet rangsor (2005)	ITU digitális hozzáférési index (2002)	EIU felkészültségi listája (2005)
Ausztria	16 (2)	15 (2)	13 (2)	17 (2)	14 (1)
Csehország	29 (6)	28 (5)	28 (4)	31 (5)	29 (5)
Dél-Korea	5 (1)	10 (1)	2 (1)	4 (1)	18 (2)
Észtország	19 (3)	n. a.	n. a.	28 (4)	26 (3)
Lengyelország	38 (8)	33 (6)	39 (6)	40 (7)	32 (7)
Magyarország	27 (5)	27 (4)	26 (3)	36 (6)	30 (6)
Románia	44 (9)	45 (8)	48 (8)	69 (9)	47 (9)
Szlovákia	36 (7)	36 (7)	44 (7)	41 (8)	34 (8)
Szlovénia	26 (4)	26 (3)	37 (5)	24 (3)	27 (4)

Amint az I. táblázatból látható, Magyarország az itt idézett nemzetközi listák egyikénél sem került be az első huszonöt országot tartalmazó elitcsoportba (ez Észtországot és Szlovéniát kivéve egyik térségbeli országnak sem sikerült), viszont a második huszonöt ország mezőnyében viszonylag jó pozíciókat foglal el. Érdemes megjegyezni, hogy az e-kormányzati készségre vonatkozó rangsor egyik alindikátora, az ún. kormányzati webes jelenléti index esetében Magyarország Észtországgal együtt tagja lett a 25-ös elitlistának 2005-ben. Ez a részmutató lényegében a kormányzati internetes portál és más kormányzati honlapok színvonalát, interaktivitását értékeli.

³ Lásd: <http://www.idc.com/groups/isi/main.html>

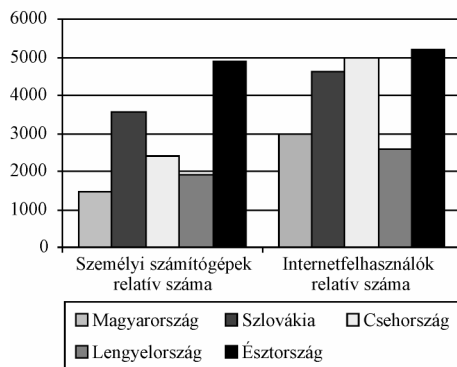
Ami a vizsgált tíz ország egymáshoz képest elért pozícióit illeti, Magyarország szemléltetést elmarad Észtországtól és Szlovéniától (nem is beszélve Dél-Koreáról és Ausztriáról), nagyjából hasonló helyezéseket kap, mint Csehország, és kisebb-nagyobb mértékben minden esetben jobb értékeléseket kapott, mint Lengyelország vagy Szlovákia.

Az is tény ugyanakkor, hogy más nemzetközi összehasonlítások ennél kedvezőle-
nebb képet sugallnak. Egy EU-bizottság számára készült jelentésben (European
Commission, 2005) 2004-ben a háztartások internetellátottsága vonatkozásában Ma-
gyarország az *utolsó előtti* helyezést kapta az összes EU-tagállam mezőnyében (az utol-
só Litvánia volt). Ugyanezt állítja az Eurostat [2006] is 2005-re (noha itt meglepő mő-
don *Csehország* szerepel utolsó helyen). Az ITU⁴ szerint is 2005-ben Magyarország
elmaradt a többi visegrádi országtól is a háztartások személyi számítógéppel való ellá-
tottsága terén és – Lengyelországgal egyetemben – az internetfelhasználók relatív szá-
mát illetően is. (Lásd az 1. ábrát.)

1. ábra

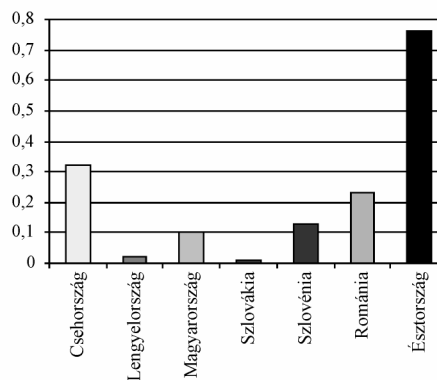
Az internet-hozzáférés lehetősége néhány kelet-közép-európai országban

10 ezer lakosra jutó személyi számítógépek és internetfelhasználók száma 2005-ben

Forrás: ITU.

Közösségi hozzáférésű internetpontok 2003-ban

Forrás: European Commission [2004].

A visegrádi országokkal szembeni relatív magyar pozíciók tehát felmérésről felmérésre másképpen festenek. Egyértelmű viszont az *Észtországgal* szembeni lemaradás, amely egyes rangsorokban mérsékeltnek, másutt viszont (lásd: ITU, Eurostat) drámainak mutatkozik. Megjegyzendő, hogy míg Csehországban és Szlovákiában 2003 és 2005 között jelentős ugrás ment végbe az internetfelhasználók számát tekintve (és ezzel majdnem felzárkóztak Észtország mellé), addig Magyarország ugyanebben az időszakban szinte egy helyben toporgott. Mint a European Commission [2004] által közölt ábrából kiderül, kimondottan drasztikus a lemaradás a jelen cikk szempontjából különösen fontos mutatót, a közösségi hozzáférésű internetpontok relatív számát tekintve. Mint látni fogjuk a nemzeti politikák áttekintésénél, ez a lemaradás nem véletlen. (Ugyanakkor, a statisztika értékelésekor figyelembe kell venni, hogy az Európai Bizottság összehasonlító indikátorai csak a közösségi hozzáférésű internetpontok számát vették figyelembe, s nem foglalkoztak az egyes közösségi internet-hozzáférésű pontokban található felhasználói helyek, terminálok számával.)

⁴ Lásd: International Telecommunication Union, ICT Statistics, http://www.itu.int/ITU-D/icteye/Reporting/ShowReportFrame.aspx?ReportName=/WTI/InformationTechnologyPublic&RP_intYear=2005&RP_intLanguageID=1

Az információs társadalom térnyerése és az ezzel kapcsolatos politikák néhány országban

Csehország

Csehországban – a többi visegrádi országhoz hasonlóan – az Európai Unió 15 régi tagországának átlagához képest alacsony az internethasználók aránya a lakosság körében, és rossz az internet-hozzáférés minősége. Az Eurostat [2006] szerint 2005-ben százból 19 háztartás volt internet-előfizető, s mindössze 5-nek volt széles sávú internetkapcsolata.

Csehország nemzeti információs politikája – amelyet elsősorban a 2003 januárjában létrehozott Informatikai Minisztérium koordinál – szorosan kapcsolódik az Európai Unió politikáihoz. A 2004–2006-os cseh nemzeti fejlesztési terven belül is megjelentek olyan prioritások, mint a széles sávú internet-hozzáférés támogatása a távoli és/vagy kevésbé fejlett régiókban, ezzel összefüggésben közösségi hozzáférésű pontok felállítása országszerte, illetve az internet-infrastruktúra javítása az iskolákban (Ministry of Regional Development, 2004).

Az operatív program releváns része az „Információs és kommunikációs technológiák regionális fejlesztése” intézkedés volt. Ez az intézkedés nem támogatta az üzleti tevékenységeket, célközönsége az általános közösség, vagyis prioritást élveztek azok a tevékenységek, amelyek az infokommunikációs technológiához való közösségi hozzáférést támogatják. A célzott beruházási támogatások a regionális igények elemzésén alapultak. A projektek kiválasztási kritériumai közül különösen nagy súlyt helyeztek arra, hogy mekkora a projektek hozzájárulása a közösség, az önkormányzatok és a regionális intézmények információhoz és infokommunikációs technológiához való széles körű hozzáférésehez. Ezen felül előnyben részesülnek azok a projektek, amelyek hozzájárulnak a közigazgatási szolgáltatások, a szociális integráció és az infokommunikációs technológia használatát biztosító infrastruktúra fejlesztéséhez is. Az intézkedés pénzügyi forrásait széles sávú internetkapcsolat létesítésére, helyi és regionális kommunikációs hálózatok megteremtésére, számítógépek, szoftverek és alapvető PC-felszerelések beszerzésére, és szükség esetén internethasználatra vagy új lakossági infokommunikációs technológiai központok (2 vagy több számítógéppel és közösségi internet-hozzáféréssel felszerelt helyiségek) vagy a közösségi hozzáférésű internetpontok felállítására, felújítására voltak használhatók.

Röviden, a támogatott projektek típusai a következők voltak:

- preferáltan széles sávú internet telepítése,
- közösségi hozzáférésű internetpontok létrehozása, amelyek hozzáférést biztosítanak a korlátozott mozgásképességgel rendelkező embereknek is,
- regionális és helyi kommunikációs hálózatok fejlesztése, új lakossági infokommunikációs technológiai szolgáltatások és alkalmazások kidolgozása.

A támogatások jogosultjai és kedvezményezettjei az önkormányzatok (társulásaik), nonprofit szervezetek és az önkormányzatok vagy társulásaik által létrehozott szervezetek voltak.

Összességében megállapítható, hogy a kormányzati web-jelenlét fejlesztésén felül elsősorban az internet-infrastruktúra fejlesztése került középpontba, például a közösségi hozzáférésű internetpontok vagy infokommunikációs technológiai központok, illetőleg az iskolai internet-hozzáférés javítása. Valamilyen mértékig külön prioritást kaptak a hátrányos helyzetű régiók is, ami nyilvánvalóan szükséges feltétele a digitális szakadék felszámolásának. A fentiek alapján viszont az is sejthető, hogy a lakosság – legalábbis a felnőtt lakosság – informatikai képzése, információs társadalomba való „beléptetése”

mint *önálló, külön* feladat nem igazán lebegett a döntéshozók szeme előtt. Márpedig Hüsing [2004] szerint a közösségi internet-hozzáférésű pontok használatával kapcsolatos felmérések azt mutatják, hogy 2003-ban a teljes lakosság csak közel 6 százaléka, a munkanélküliek 8 százaléka, az alacsony jövedelműek mindössze 5 százaléka használta a cseh közösségi hozzáférésű internetpontokat. Ez azt sugallja, hogy egy ilyen beléptető kampány korántsem lenne indokolatlan.

A program végső eredményéről még nem áll rendelkezésre adat: amint a korábbi nemzetközi összehasonlító táblázat is mutatja, a legfrissebb adat vagy értékelés is 2005-ből származik. Mindenesetre Csehország 2003-ban a második helyezett volt Észtország után a közösségi hozzáférésű internetpontok relatív számát illetően az összehasonlított kelet-közép-európai országok mezőnyében, valamivel több mint 3000 közösségi hozzáférésű internetponttal. A 2004–2006-os program ehhez képest *ezer* további hozzáférhető terminált irányzott elő országszerte (ez nyilvánvalóan ennél kevesebb új közösségi hozzáférésű internetpontot jelent), ami, ha megvalósult, számottevő, de korántsem ugrásszerű továbblépést jelent. (2001 és 2003 között ennél nagyobb ütemű fejlődés valósult meg.) Hasonlóan ítélt meg az az intézkedés is, amelynek eredményeképpen félmillió cseh polgár jut hozzá sétálótávolságon belül elérhető (lehetőleg széles sávú) internetkapcsolathoz.

Lengyelország

Lengyelországban 2000-ben állították össze az első stratégiai dokumentumot az információs társadalom fejlesztésére. 2004 legelején indult a 2004–2006-os időszakra vonatkozó akcióterv. Ennek célkitűzései lefedik a szokásos három fő területet: széles körű és gyors internet-hozzáférés, az internetes tartalmak és e-szolgáltatások fejlesztése, a digitális írástudás fejlesztése. A célkitűzések részeként előirányozták a minden iskolára kiterjedő széles sávú internet-kapcsolatot, egy e-kormányzati országos portál létrehozását, az informatikai képzéshez való általános hozzáférés megvalósulását.

Az *e-kormányzat* vonatkozásában a helyzet nem volt túlságosan biztató 2005 végén. Az országos e-kormányzati portál még nem létezett (néhány regionális kormányzati portál már működik, ezek közül az egyik, a Krakkó központú malopolskai régió portálja már számos internetes közzolgáltatást kínál). Országos szinten a közzolgáltatások fejlettsége igen alacsony. Az EU osztályozása szerinti 12 e-kormányzati *lakossági* szolgáltatás közül gyakorlatilag egy működik: az elérhető állások országos adatbázisa. A többi terület (internetes adózás, rendőrségi bejelentés küldése interneten keresztül, lakóhelyváltozás bejelentése interneten keresztül stb.) még várat magára. A tervek szerint a lakosság *csak 2012-től kezdve* lesz képes mindenhol az interneten keresztül adót bevallani és befizetni (a vállalatok esetében ez már idén megvalósul). A vállalatoknak nyújtott e-szolgáltatások esetében valamivel jobb a helyzet, ugyanakkor az új vállalkozás online regisztrációja, vagy a környezetvédelmi hatósági engedély online beszerzése még nem lehetséges.

Ami a *közösségi hozzáférésű internetpontokat* illeti, Lengyelország e téren jóval nagyobb lemaradással küszködik, mint mondjuk az internethasználók relatív számát illetően. A 2003-as adatok alapján Lengyelország nem csak Észtországgal és Csehországgal, hanem Magyarországgal szemben is számottevően lemaradt a közösségi hozzáférésű internetpontok hálózatát illetően, ami nyilvánvalóan elsősorban a szegényebb területeken élők, illetőleg a hátrányos helyzetűek e-hozzáférését nehezíti.

A probléma nem a feladatok megfogalmazásában és a tevékenységi irányok kijelölésében rejlik. A 2004–2006-ra szóló lengyel stratégia célul tűzi ki, hogy minden állampolgára és vállalkozása számára gyors, lehetőleg széles sávú internet-hozzáférést biztosítsanak. Ennek keretében többféle program is megindult. A közösségi hozzáférésű internetpontokkal kapcsolo-

latos fő program az „ikon-projekt”, amely elsősorban a kis, vidéki településekre koncentrált, az ottani könyvtárakban vagy közösségi központokban hoz létre közösségi hozzáférésű internetpontokat. De megemlítendő a „szociális kommunikációs központok” programja is, amely szintén a kistelepüléseken, a postával együttműködve többfunkciós központokat hoz létre, amelyek egyidejűleg postahivatalok, közkönyvtárak és internetkávézók. Ugyanerre az időszakra indítottak programokat az iskolai könyvtárak, illetve maguk az iskolák számítógépellátottságának és internet-hozzáféréseinek a javítására is.

A probléma tehát nem egyszerűen az erőfeszítések irányával, hanem inkább az arányával kapcsolatos. A szociális kommunikációs központok programja (Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, 2004, 18. o.) 2005 végére mindössze 120 ilyen központ felállítását irányozta elő. Az ikon-projekt már ambiciózusabb, országsszerte hozzáfetőlegesen 2000 központ létrehozását tervezték már 2005 végére, bár ezek egy része csupán „infomat” multimédiás terminál, amelyen keresztül online elérhető bizonyos közérdekű információk. (Az iskolai projektek nagyságrendjéről nem áll rendelkezésre információ.)

A nagyságrendi probléma időnként a helyi fejlesztési programoknál is megmutatkozik. Így például Gdansk város kampányt indított e-Gdansk – Európai Online Nagyváros elnevezéssel, amelynek lényege, hogy az elkövetkező években mintegy 20-40 közösségi hozzáférésű internetpontot állítanak fel várossszerte, széles sávú internettel és egyfős személyzettel. 2005 tavaszán ez a terv még teljes mértékben csak terv volt, és Gdansk Lengyelország hatodik legnagyobb városa, egyik kiemelt turistacélpontja, lakossága majdnem kiteszi Észtország összlakosságának a harmadát. Ennyi emberre Észtországban közel ötször annyi közösségi hozzáférésű internetpont jut *már most*, mint amennyit Gdansk városa *tervbe vett*.⁵ Ráadásul a jelek szerint a közösségi hozzáférésű internetpontok felállításához nem kapcsolódik semmilyen nagyszabású, digitális írástudással összefüggő kampány. Észtországban mostanra még a ritkábban lakott területeken is megtalálhatók a közösségi hozzáférésű internetpontok, és ezek felállítását különféle, e-tudatosság fokozását célzó oktatási és „agitációs” kampányok kísérték.

A kép természetesen nem homogén. Az észak-lengyelországi Slupskban kampányt indítottak, amelynek célja egyrészt az informatikai infrastruktúra jelentős feljavítása volt, másrészt viszont komoly hangsúlyt fektettek arra is, hogy egyidejűleg „mobilizálják” a lakosság széles csoportjait, hogy éljenek az újonnan létrejött infrastruktúra által kínált előnyökkel a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés, a tanulás vagy a piachoz való hozzáférés területén (The E-Government, 2006).

Összességében elmondható, hogy Lengyelország csak 2000 körül kezdett el szisztematikusan foglalkozni az infokommunikációs technológia modernizációjának előmozdításával. Jelenleg számottevő, de nem kimagasló erőfeszítések folynak egyrészt az internet-hozzáférés javítását, másrészt az e-kormányzat területén való fejlesztéseket illetően. Kérdés, hogy e fejlesztések üteme és nagyságrendje elegendő-e, ezen kívül a hozzáférhető információk alapján problematikusnak látszik a harmadik összetevő, a digitális írástudás és a lakosság infokommunikációs technológiai orientáltságának növelésére irányuló erőfeszítések viszonylagos hanyagolása.

⁵ Igaz, ennek értékeléséhez figyelembe kell venni azt is, hogy Gdansk Lengyelország aránylag jómódú városai közé tartozik, lakosai az országos átlaghoz képest nagyobb arányban engedhetik meg maguknak, hogy saját internetkapcsolatuk legyen, így viszonylag kisebb mértékben szorulnak rá a közösségi hozzáférésű internetpontokra. De Lengyelországban 2005-ben az ITU szerint az összlakosság alig több mint egynegyede használta az internetet. Ilyen arány mellett okkal feltételezhető, hogy a közösségi hozzáférésű internetpontokra még a viszonylag módosabb területeken is nagy szükség van. Ezt támasztja alá az az adat is, amely szerint Észtországban kiemelkedő a közösségi hozzáférésű internetpontokat használók aránya, holott Észtország az otthoni számítógépek számát illetően is egyértelműen vezet a vizsgált országok mezőnyében (Lásd: Hüsing, 2004, 22. o.).

Szlovákiában először 2001 közepén deklarálták prioritásként az információs társadalom fejlesztését. 2002 májusában megindították az eSzlovákia kezdeményezést, mégpedig nagyjából a szokásos három pillérrel: internet-hozzáférés biztosítása, felhasználók képzése, illetőleg az internetes tartalom fejlesztése. Figyelemre méltó azonban a megfogalmazás: egyrészt nincs szó az e-tudatosság, illetőleg az e-orientáció széles körben való terjesztéséről, csupán a képzésről. Ami még fontosabb, az internet-hozzáférés tárgykörében a kezdeményezés csak az iskolák internet-összeköttetésének javításáról beszél, vagyis például a közösségi hozzáférésű internetpontok nagyarányú telepítéséről nem esik szó (IDABC, 2006, 460. o.). 2004-ben a kormányzati elképzeléseket akciótervben konkretizálták, de ez, mint látni fogjuk, hasonlóképpen elég egyoldalú.

2003-ban indították a kormányzati portált, amely jelenlegi formájában még főként csak információszerzésre használható. (A végleges, interaktív portál jelenleg tervezési fázisban van.) 2005-ben kezdett el üzemelni az országos adóportál, ekkor lehetett először internetes úton elküldeni az adóbevallást. Átütő közönségikerről egyelőre nem beszélhetünk, mivel 2005-ben összesen 44 magánszemély és vállalkozás küldte el adóbevallását ilyen módon. 2005 áprilisában fogadták el a széles sávú internettel kapcsolatos nemzeti stratégiát, amelynek célja, hogy Szlovákia a következő 5-8 évben utolérje a vezető európai országokat a széles sáv elérhetősége és elterjedtsége vonatkozásában. Ennek fő eszközeiként viszont elsősorban technikai jellegű feladatokat jelölnek meg, mint például a szabad szolgáltatóválasztást. A jelenleg is irányadó, 2004-es „stratégia és akcióterv az információs társadalom fejlesztésére” kifejezetten az e-kormányzattal kapcsolatos feladatokat helyezi előtérbe. A megjelölt célkitűzések:

- az állampolgárok közügyekben való részvételének megkönnyítése a közösségi szolgáltatások online elérhetősége révén;

- a közigazgatás és a vállalkozások közti kommunikáció megkönnyítése;
- a közigazgatás hatékonyságának javítása a digitalizáció révén;
- a szlovák közigazgatás felkészítése az EU-struktúrákba való integrációra.

E célok megvalósulása érdekében – egyebek között – előirányozták:

- a digitálisan meglévő információs bázis fejlesztését,
- a közigazgatás egységes információs rendszerének megteremtését és fejlesztését,
- a digitális személyi azonosító megalkotását és a közösségi információs rendszerben a személyi azonosítás mechanizmusainak megteremtését,
- a nemzeti kulturális és tudományos örökség digitalizálását.

A stratégia azt a benyomást kelti, hogy a kormányzat legfőbb gondja, hogy egyrészt a közigazgatás belső folyamatait hatékonyabbá tegyék az informatikai fejlesztések révén, másrészt pedig, hogy *amennyiben az állampolgár képes* és akarja közügyeit elektronikusan intézni vagy közérdekű információhoz akar jutni, *akkor ezt a jövőben egyszerűen megtehesse*. Az viszont mintha legalábbis másodlagos lenne a kormányzat számára, hogy mondjuk a kassai régió lerobbant körzeteiben élők akarnak-e és tudnak-e bármit kezdeni az információs forradalommal. A helyzet valójában nem ennyire szélsőséges, mert sokadik intézkedésként feltűnik a listán a közösségi hozzáférésű internetpontok felállítása, illetőleg az akcióterv szerint 2005–2008 folyamán minden általános iskolában meg kell teremteni az internet-hozzáférést. De ezek a célkitűzések a jelek szerint harmadlagosak a koncepcióírók szemében. A szintén 2004-ben született *versenyképességi stratégia* még teljesebb mértékben az e-kormányzásra koncentrált, ebben említésre sem kerül a másik két pillér, vagyis az általános hozzáférés és a lakosság digitális felkészültsége-orientációja (IDABC, 2006, 461–462. o.).

A gyakorlatban a helyzet azért ennél kedvezőbb. A korábban említett *eSzlovákia* projekt – amely egyébként a kormány és a Slovak Telecom együttműködéséből (illetőleg az utóbbi anyavállalata, a Deutsche Telekom által biztosított finanszírozás eredményeképpen) született – egyik pillére az iskolák „informatizálása”. Ebben valóban radikális fejlődés következett be. 2005 végéig a szlovák iskolák 99 százalékában megteremtették az internet-hozzáférést, még hozzá 60 százalékban széles sávú hozzáférést. A program egy másik pillére a képzés, ez többek között felnőttek számára létrehozott internetes képzési központok létrehozását is előírja.

A másik feltétlenül megemlítendő program az „*Infovek*”, amelynek célja a fiatal generáció e-érettségének az elősegítése. Lényegében ez is az iskolai tevékenység informatizálásával kapcsolatos elsősorban (multimédiás oktatótermek létrehozása, oktatószoftverek fejlesztése, tanárok informatikai képzése), de van egy számunkra különösen érdekes mozzanata, a „helyi közösséggel való együttműködés”. Ennek lényege, hogy az iskolákban létrehozott informatikai infrastruktúrát – így például az internet-hozzáférést – tanítási időn kívül hozzáférhetővé kell tenni a szélesebb lakosság számára. Az iskolai multimédiás oktatótermek a jövőben a munkanélküliek rekvalifikációjának eszközévé válnának a terv értelmében (*Makulová*, 2004). Úgy fest tehát, hogy azért koncentráltak az iskolai internet-hozzáférésre, mert ezeket akarják egyben közösségi hozzáférésű internetpontokként is használni a nap bizonyos szakában. Mint említettük, az iskolák felszerelése lényegében befejeződött 2005 végére, de egyelőre nem áll rendelkezésünkre információ arra nézve, hogy ez a sajátos kombináció – az iskolai infrastruktúra időnként a szélesebb közösség informatikai infrastruktúrájaként üzemel – sikeresen működik-e.

Mint a cikk elején már bemutattuk, az Európai Bizottság adatai szerint 2003-ban Szlovákia közösségi hozzáférésű internetpontokkal való ellátottsága egészen lesújtó, százezer főre jutó egy közösségi hozzáférésű internetponttal a visegrádi országok között a leggyengébb volt. Kérdés, hogy a jelenlegi felállásban a több ezer iskolai internetpont – amely ezek szerint némelykor nyilvános – jelenleg beszámítható-e a közösségi hozzáférésű internetpontok hálózatba. Azt is meg kell említeni, hogy a szlovák közösségi hozzáférésű internetpontokról szóló információk eléggé ellentmondásosak. *Kollarova* [2003] szerint a szlovák könyvtárakban 2002-ben összesen 663 közösségi hozzáférésű internetpont működött, ami önmagában véve is azt jelenti, hogy nem százezer, hanem közel tízezer főre jutott egy közösségi hozzáférésű internetpont – ez még mindig nem sok, de lényegesen jobb, mint a bizottság adata, és gyakorlatilag az Európai Bizottság szerinti magyar adattal vethető össze.

Szlovénia

Szlovéniában az Európai Unióhoz újonnan csatlakozó országok közül elsőként alakult meg az Információs Társadalom Minisztériuma. 2003 elején életbe lépett az Információs Társadalom Stratégia (Ministry of Information Society, 2003), s ezt követően szétválasztották a minisztérium két fő funkciókörét: az infrastruktúrával kapcsolatos irányítási tevékenység a Gazdasági Minisztérium, az információs társadalom fejlesztésével összefüggő alkalmazások és a stratégiai program megvalósítása pedig a Felsőoktatási, Tudományos és Technológiai Minisztérium egy-egy igazgatóságának tevékenységi körébe került.

A nemzetközi összehasonlításnál láttuk, hogy az információs társadalom tekintetében Szlovénia Észtországgal együtt a térség élvonalába tartozik. Egy, a szlovén információs társadalomról 2004 végén készült felmérésből (*Tomsic*, 2004) a következő mutatók emelhetők ki.

- Az internetet rendszeresen használók aránya összesen: 43 százalék, *ezen belül:*
 - iskolában: 22 százalék,
 - munkahelyen: 54 százalék,
 - otthon: 70 százalék,
 - közösségi hozzáférésű internetpontokban: 22 százalék.
- Internet-hozzáféréssel rendelkező háztartások aránya: 47 százalék.
- Az egymillió lakosra jutó közösségi hozzáférésű internetpontok száma: 185.
- Online elérhető államigazgatási alapszolgáltatások aránya: 71,2 százalék.
- A közigazgatást online használó internetezők aránya: 62 százalék.

Jóformán mindegyik mutató jónak számít kelet-közép-európai összehasonlításban. A közösségi hozzáférésű internetpontok relatív száma ugyan korántsem kiemelkedő (ahogy az Európai Bizottság korábban ismertetett 2003-as adata szerint sem), de a közösségi hozzáférésű internetpontokat használók aránya kifejezetten számottevő. Egy 2005-ben végzett felmérés szerint jelentős és növekvő arányú az elektronikus kormányzati tartalmak és szolgáltatások igénybevétele a közösségi hozzáférésű internetpontokat látogatók körében. A felmérésből az is kiderül, hogy a viszonylag fejletlenebb régiókban a diákkönyvtárakban létesített közösségi hozzáférésű internetpontok kihasználtsága a legnagyobb mértékű.

Ugyanakkor láthatólag *nincs különösebb szándék* a közösségi hozzáférésű internetpontok számának radikális növelésére. 2004-ben például 36 új közösségi hozzáférésű internetpont létrehozását támogatta az állam, ami még egy kétmillió országban sem számít soknak.

Az Információs Társadalom Stratégia megfogalmazása szerint az infrastruktúra fejlesztésének (ideértve a közösségi hozzáférésű internetpontok létrehozását és működésének finanszírozását is) a kormányzat „társfinanszírozásában” kell történnie. Az infrastruktúra-fejlesztés a széles sávú hálózatnak a fejletlenebb térségeket is elérő fejlesztésére fókuszál. Végeredményben a szlovén közösségi hozzáférésű internetpontok többsége magánfinanszírozású, jelentős számú a PPP-konstrukcióban (főként iskolákban és könyvtárakban) létrehozott és működtetett, s viszonylag kevés a tisztán állami finanszírozású internetpont. 2004-ben a már említett 36 új közösségi hozzáférésű internetpontot is a kormányzati és vállalati közös finanszírozás elvének megfelelően, pályázat alapján kiválasztott szlovén infokommunikációs technológiai vállalattal közös társfinanszírozásban hozták létre. Érdeemes megjegyezni, hogy még az állami finanszírozású közösségi hozzáférésű internetpontokban sem ingyenes az internetezés, leszámítva az elektronikus kormányzati szolgáltatások elérését.

A közösségi hozzáférésű internetpontok egy sajátos típusát jelentik a 2003–2004-ben részben állami segítséggel létrehozott ún. M3C-Multimédia Központok,⁶ amelyek elsősorban a kulturális, művészeti és oktatási tevékenységet kívánják folytatni.

A közösségi hozzáférésű internetpontok hálózata a www.e-tocke.gov.si alatt érhető el, ahol az ország térképéből kiindulva regionális megoszlás és típus szerinti (iskolák, könyvtárak, vendéglátó-ipari egységek, multimédia-központok) kereséssel egyaránt információt lehet szerezni egy-egy közösségi hozzáférésű internetpontról és egyben (csak szlovén nyelvű) statisztikák is fellelhetők a használattal kapcsolatban.

A közösségi hozzáférésű internetpontokkal foglalkozó szakértők azt a következtetést vonták le, hogy az otthoni internethasználat terjedésével párhuzamosan csak azoknak a közösségi pontoknak a használata marad továbbra is jelentős, ahol a gép- és internet-hozzáféréseken kívül többlétszolgáltatást (oktatást, képzést, közigazgatási szolgáltatáshoz kapcsolódást, munkalehetőség-elérést) is biztosítottak. Ez azt sugallja, hogy a

⁶ Lásd: http://www.m3c.si/dat/MMC_Network_of_Slovenia/

jövőben a közösségi hozzáférésű internetpontok hálózatának nem annyira a további bővülése, hanem inkább szelektálódása várható.

Románia

Románia egészében sereghajtónak számít az itt vizsgált országok között. A szakminisztérium 2003-as jelentése szerint 2002-ben csupán a lakosság 13 százaléka használta az internetet (MCIT, 2003, 56. o.).

Románia információs stratégiáját 2002 végén fogadták el, az elkészítésébe az üzleti szféra, a civilek és az akadémia is bekapcsolódhatott. A program meglehetősen komplex, a tervezési időtáv 2010-ig terjed (MCIT, 2002). A megjelölt beavatkozási területek nagyjából a szokásosak (széles körű internet-hozzáférés, az információs társadalom humán erőforrásainak a biztosítása, e-szolgáltatások bevezetése és használatának ösztönzése).

Az információs társadalom közepesen fontos témának mondható. A terület rendelkezik saját minisztériummal, és bizonyos területeken egy-két világszínvonalú alkalmazás is tapasztalható (főleg portál témában). Nemzetközi téren is számottevő sikereket ért el a 2002-ben az informatikai minisztérium által létrehozott elektronikus közbeszerzési piac tér oldallal, ami a román e-kormányzat fejlesztések ikonjának tekinthető (<http://www.e-licitatie.ro/>). Szintén az újdonságokhoz tartozik, hogy Románia is elkezdte tesztelni az e-szavazást.

Érdemes megemlíteni, hogy Románia a szabad szoftver területén is tesz tapogatózó lépéseket, az országos munkaügyi szervezet és az IBM együttműködésével az elmúlt év legvégén került sor az első, országos lefedettséget biztosító Linux-alapú, nyílt forrású infrastruktúra kialakítására. A rendszer célja integrált informatikai rendszer kialakítása az országos munkaügyi szervezet számára.

Románia tehát számottevő eredményeket ért el az e-kormányzás fejlesztése témakörében, de a stratégia foglalkozik az internet-hozzáférés javításával, az oktatás informatizálásával is; méghozzá nem csupán a tanulókorúak információs társadalomra nevelésével, hanem a felnőttek digitális írástudásának fejlesztésével is. Ez utóbbi témakörhöz kapcsolódik az informatikai képzési központok számának jelentős növelése, illetve azok hálózatának kialakítása. Ide sorolják továbbá a közösségi hozzáférésű internetpontok felállítását. A program mindkettőt hosszú távon, 2002-től 2010-ig terjedően végrehajtható feladatnak tekinti. Mennyiségi előirányzatokat a programismertetés nem tartalmaz.

Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy speciálisan a közösségi hozzáférésű internetpontok szempontjából Románia koránt sincs lemaradva a régiótól, sőt 2003-ban az átlagosan ezer főre jutó 0,23 közösségi hozzáférésű internetpontonál Románia volt a harmadik helyezett Észtország és Csehország mögött. A szakminisztérium 2003-as jelentése szerint a meglehetősen csekély számú internethasználók 45 százaléka közösségi hozzáférésű internetpontok révén jutott internetkapcsolathoz (MCIT, 2003, 86. o.).

Jelenleg a kormányzat azt a célt tűzte ki, hogy 2007 végére elérjék a 33 százalékos internetpenetrációt. Ehhez olyan kreatív eszközöket is felhasználnak, mint az a karaván, amely idén nyáron gyerektáborból gyerektáborba utazott, ott-tartózkodása idején ingyenes internetelérést kínált a gyerekeknek, „agitációt” folytatott a digitális írástudás elemi fontosságáról, mellesleg pedig kérdőíves felmérést végzett a gyerekek internettel kapcsolatos preferenciáival kapcsolatban.⁷ Egészében véve úgy tűnik, hogy habár igen alacsony bázisról indulnak, a román kormányzat viszonylag energikusan, és a jelek szerint több más országnál komplexebb módon igyekszik felzárkóztatni az országot az információs társadalom terén.

⁷ Lásd: <http://www.mcti.ro/3146.html>

Észtország esete különösen tanulságos Magyarország számára, mivel a függetlenné válás utáni katasztrofális visszaesést követően rendkívül látványos modernizáción ment keresztül, és ebben egyöntetű vélemény szerint meghatározó szerepe volt a következetesen kiemelt prioritásként kezelt és rendkívül energikusan végrehajtott informatikai transzformációnak.

Ennek fontos, bár korántsem kizárólagos mozzanata volt a közösségi internet-hozzáférésű pontok hálózatának kiépítése. 2000-ben az észti parlament alkotmányos jognak deklarálta az internethez való hozzáférést, és 2005 tavaszán az alig másfél milliós lakosú országban 700 közösségi hozzáférésű internetpont működött, vagyis 100 ezer lakosonként 51. Ezeket többnyire könyvtárakban vagy más önkormányzati kezelésű épületekben helyezték el, a hozzáférés általában ingyenes. Ezeken felül több mint 600 pénzért hozzáférhető széles sávú internetpont van szerte az országban (szállodákban, kávézókban stb.). A közösségi hozzáférésű internetpontokból jutott az ország félreeső pontjaira (például a szigetekre) is, híradások szerint esetenként gazdasági mentőövként szolgálva a bajba jutott régiók számára. Így például az egyik balti-tengeri sziget, miután hagyományos szovjet mezőgazdasági felvevőpiaca leépült, már ott tartott, hogy a gazdasági túlélésért elkezdte kipusztítani saját erdeit, de miután létrejött az internetkapcsolat, ennek segítségével sikerült új vevőket találni, illetve interneten keresztül szerzik be a takarmányt stb. (Meier, 2000).

A fenti példa rávilágít arra, hogy az észti siker nem kizárólag az informatikai eszközök és az internet használatának kiterjedtségében mutatkozik meg, hanem a használat milyenségében is. Tény, hogy az olyan mennyiségi mutatók vonatkozásában, mint a személyi számítógéppel rendelkezők és az internethasználók relatív számát illetően is kiemelkedők az észti adatok. Az előbbi terén az észti szám 2005-ben több mint háromszoros, az utóbbi vonatkozásában több mint másfélszerese volt a magyar adatnak, Észtország világviszonylatban is a 17., illetve 18. helyet foglalta el a ranglistán (ITU). Egy felmérés szerint a 6–74 éveseknek 54 százaléka, a 10–24 évesek majdnem 90 százaléka használja az internetet. De már egy 1999-es híradás is kiemelte, hogy Észtországban felmérések szerint az internethasználatban a munkához, illetve a tanuláshoz kapcsolódó információkeresés a domináns, például az internetes játékokhoz képest (UNDP, 1999, Chapter Two). Ennél újabb adatok szerint pedig az észti internethasználók 72 százaléka interneten keresztül intézi bankügyleteit, fizet adót, kommunikál az adóhatósággal (E-Estonia, 2005).

Ebben szerepe van annak, hogy a kormányzat meglehetősen komplex módon közelített az információs társadalom kérdéséhez, és a pusztán internet-hozzáféréseken felül több más területen is példamutató erőfeszítéseket tett. Ezekből mutatunk be néhányat.

Még 1996-ban az észti kormányzat meghirdette a „*tigrisugrás*” programot, amelynek egyik fő célja az *összes iskola internetre való rákapcsolása* volt. Mostanra ez már megvalósult tény: még egy kis 40 fős sziget három tanulóval működő iskolája is rendelkezik internettel. Rövidesen megvalósul az a célkitűzés is, hogy az iskolákban minden húsz tanulóra jusson egy személyi számítógép. (Igaz, ez utóbbi nem tekinthető olyan kivételes aránynak a térségben.) A terv részeként az iskolai tanároknak több mint a fele részesült számítógépes képzésben, és az iskolák több tucat oktatási segédprogramot kaptak. 2001 elején a kormány beindította a „*tigrisugrás plusz*” programot, immár az iskolai internethasználat tartalmi minőségének és műszaki feltételeinek fejlesztése és az internet oktatásban betöltött szerepének elmélyítése céljából. Ennek érdekében mindenekelőtt

– fejlesztik a tanulók és a tanárok informatikai képzését;

– erőfeszítést tesznek annak érdekében, hogy az informatikai eszközök és az internet használatát az oktatás minél több területén (tehát a szorosan vett informatikai oktatáson *kívüli* területeken) mindennapossá tegyék (ehhez elengedhetetlen az oktatóprogramok tárházának folyamatos bővítése és a tanárok virtuális együttműködése);

– folyamatosan fejlesztik az informatikai infrastruktúrát, megújítják a gépállományt, széles sávúvá teszik az iskolai internetkapcsolatokat.

Az észti kormány az iskolát az informatikai forradalom egyik kulcsterületének tekintette, ami érthető. Nem csupán azért, mert így lehetőség van az amúgy társadalmi kizárással fenyegetett csoportok gyermekei számára is az internettel való megismerkedésre. Hanem azért is, mert az internet sokoldalú és kreatív iskolai használata széleskörűen segítheti annak az attitűdnek a megerősödését, hogy az internet fő haszna nem a játékokban és a filmletöltésben van – vagyis elősegítheti a minőségi, gazdaságfejlesztési szempontból is előrevivő internethasználati kultúra létrejöttét.

A kormány már a 90-es évek végétől kezdve *oktatókampányokat* indított. Az egyik akció a „tigrisugrás”-hoz kapcsolódó „tigristúra” akció volt 1998–1999-ben. Ennek keretében falvakban és városokban óriási sátrakat állítottak fel száz vagy több internetes kapcsolattal ellátott számítógéppel, amelyekben az arra járók – segítséggel – megismerkedhettek az internettel. (Ez nyilvánvalóan olyasmi, amire Magyarország esetében, különösen az eldugottabb, elmaradottabb területeken nagy szükség lenne, és ami elősegíthetné, hogy az ezeken a területeken létrehozott közösségi hozzáférésű internetpontokat, eMagyarország pontokat a lakosság az eddiginél jobban legyen képes hasznosítani.) Külön figyelemre méltó, hogy a kampány finanszírozásában részt vett az észtszaksági magánszektor (például a legnagyobb észti informatikai vállalat, a legnagyobb észti bank). Ez nem véletlen, hiszen az akció azonnal új számítógép-vásárlókat, új internet-előfizetőket és internetbanki ügyfeleket stb. eredményezett (UNDP, 2003). Itt említendő meg az a 2002-ben indult program is, amelynek keretében mintegy két év leforgása alatt több mint 100 ezer ember (a felnőtt lakosság mintegy tíz százaléka) kapott ingyenes, az alapokra koncentráló kétnapos képzést számítógép- és internethasználatból szerzte az országban. Értelmszerűen e program célcsoportját azok alkották, akiknek korábban nem volt számítógépes tapasztalatuk, vagyis számottevő részben az informatikai szakadék „túloldalán” lévők. A program egyik deklarált célja volt, hogy elősegítse a közösségi hozzáférésű internetpontok jobb kiaknázását, ezt segítette az is, hogy a program mellékágaként a közösségi hozzáférésű internetpontok segédszemélyzete is továbbképzésben részesült. E programot teljes egészében az észti vállalati szektor finanszírozta (Look @ World Foundation, 2002).

Észtországban előrehaladott a *kormányzati és önkormányzati szolgáltatások internetesítése*. Az EU-Bizottság 2005-ös jelentése szerint Észtországban kiemelkedően könnyű az interneten például környezetvédelemmel kapcsolatos hatósági engedélyeket beszerezni, új üzleti vállalkozás regisztrációját elintézni, rendőrségi bejelentést tenni.

2001-től kezdve az észti *kormány* egy külön erre a célra létrehozott *honlapra* feltölti az összes törvényjavaslatot, és az állampolgároknak módjuk van javaslatokat, kommentárokat küldeni a szóban forgó honlapra. Egyes javaslatok széles körű támogatása esetén ezeket beépítik a törvényjavaslatokba. Az észti kormányzat közlése szerint a beérkezett javaslatoknak hozzávetőlegesen 5 százalékát valóban felhasználják a törvények végleges szövegezésékor. 2005-ben az önkormányzati választásokon már lehetőség volt az interneten keresztüli szavazásra is.

Összefoglalva: az észti kormányzat szemlátomást nem csupán az információs társadalom tárgyi-infrastrukturális feltételeit tartotta szem előtt, hanem az informatikai eszközök és az internet produktív használatához szükséges tudás, illetőleg az ahhoz szükséges attitűd kialakítását is legalább ugyanakkora súllyal kezelte. A maga részéről

nemzetközileg is kiugró módon törekedett az átfogó e-kormányzati és e-közigazgatási rendszer kiépítésére, ami önmagában véve is erőteljesen demonstrálja a lakosság számára, hogy az információs társadalomra való „áttérés” könnyebbé teheti az ember életét, és talán még az állam demokratikus ellenőrzését is megkönnyítheti.

Milyen tanulságok vonhatóak le az országok tapasztalataiból?

A digitális szakadék problémája ugyan a fejlett országokban is létezik, de különösen élesen jelentkezik az olyan viszonylag szegényebb, félperifériás múlttal küszködő országokban, mint általában a közép-kelet-európai térség országai. A társadalom és a gazdaság duális szerkezete maga után vonja, hogy széles rétegeknek nem csupán az eszközeik, hanem az információjuk és a rálátásuk is hiányzik arra, hogy az információs társadalom milyen előnyöket és lehetőségeket kínálhatna számukra, már ha képesek lennének rácsatlakozni. Ebből pedig az következik, hogy az információs társadalom kiépítését illetően a kormányzatnak csak az egyik feladata az, hogy elkötelezetten és magas színvonalon vigye véghez az állam (vagy az államhoz kapcsolódó rendszerek, például az egészségügy) által nyújtott szolgáltatások „informatizálását”. Ugyanilyen fontos az is, hogy a lakosság egésze számára adottak legyenek a feltételek ahhoz, hogy az információs társadalom (például e-kormányzat, e-egészségügy) nyújtotta előnyökkel ténylegesen élni tudjanak.

Ez szükségessé teszi egyrészt a hozzáférés támogatását, ami különösen a hátrányos helyzetű területeken, vagy a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek esetében nem csupán és nem is elsősorban magánszemélyek számítógéphez/internethez jutásának támogatását, hanem főként a közösségi hozzáférésű internetpontok sűrű, jó műszaki paraméterekkel rendelkező, olcsón vagy ingyenesen igénybe vehető hálózatának kiépítését és fenntartását jelentheti.

Másrészt viszont ugyanilyen hangsúlyosan jelenti a lakosság minél nagyobb részére kiterjedő „bevonó programot”, ami egyfelől széles körű képzést, a digitális írástudás ugrásszerű javítását jelenti, másfelől a lakosság általános e-orientáltságának fejlesztését is magába foglalja.

Az információs társadalom irányába való előrehaladás komplex, mindenoldalú megvalósítását tekintve a közép-kelet-európai térség mintaországa Észtország, amely az e-kormányzat terén élenjáró országgá vált. Teljes körűvé tették az iskolai internetellátottságot, a közösségi hozzáférésű internetpontok igen sűrű, a szegény és elszigetelt vidékekre is kiterjedő hálózatát hozták létre, képzési és ismeretterjesztő kampányokat indítottak a lakosság digitális írástudásának fejlesztésére, majdnem olyan lendülettel és elszántsággal, ahogyan a perifériáról kitörni akaró szegény országok szokták alfabetizmust felszámoló kampányukat végrehajtani. Mindezt együttesen, egyidejűleg, komplex módon hajtották végre, ami által az egyes területek egymást erősítették.

A fentiekből az is következik, hogy ha Magyarországon azt találjuk, hogy az eMagyarország pontok kihasználtsága esetenként alatta marad az optimálisnak, és nem képesek a környező lakosság életének transzformációjában azt a szerepet játszani, amit eredetileg szántak nekik, akkor ez véleményünk szerint nem annak a jele, hogy eMagyarország pontokra nincs szükség. Sokkal inkább azt valószínűsíti, hogy az Észtországban látott *komplexitás és szinergia hiányzik*, konkrétan: Magyarországon még nem ment végbe egy olyan elszánt információs és képzési kampány, főleg a lakosság digitális szakadék túlsó oldalán lévő többségének a körében, akár az iskolákat, akár a felnőttképzést illetően, amelynek hatására felértékelődhetne az eMagyarország pontok helyi szerepe is.

Források

- E-Estonia [2005]: E-Estonia. Estonian Ministry of Foreign Affairs, október 12.
http://www.vm.ee/estonia/kat_175/pea_175/2972.html
- European Commission [2004]: Central and Eastern Europe Information Society Benchmarks. Survey Results, Objective 2: Investing in People and Skills, European Commission, szeptember.
http://ec.europa.eu/information_society/europe/2005/doc/all_about/benchmarking/results_objective_2.pdf#search=%22information%20%22investing%20in%20people%20and%20skills%22%22
- European Commission [2005]: Information Society Benchmarking Report 2005. European Commission.
<http://www.egov-goodpractice.org/download.php?&fileid=419>
- Eurostat [2006]: Use of the Internet among individuals and enterprises. Eurostat, Statistics in focus, 12.
http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-NP-06-012/EN/KS-NP-06-012-EN.PDF#search=%22use%20internet%20among%20individuals%20%22statistics%20in%20focus%22%22
- Hüsing, Tobias [2004]: The impact of ICT on social cohesion: looking beyond the digital divide. Institute for Prospective Technologies Studies, European Commission Joint Research Centre.
<http://fiste.jrc.es/download/EUR21474%20Final%20-%20Impact%20of%20ICT%20on%20Social%20Cohesion%20-%20Hüsing%202004.pdf#search=%22%20%22The%20impact%20of%20ICT%20on%20social%20cohesion%22%20prospective%22>
- IDABC [2006]: eGovernment in the Member States of the European Union. 3rd Edition, eGovernment Observatory, március. <http://www.egov-goodpractice.org/download.php?fileid=442>
- Look @ World Foundation [2002]: Progress Report as December 12 th. Look @ World Foundation. Tallin, Estonia.
[http://lnweb18.worldbank.org/eca/helsinkikef.nsf/ECADocByUnid/A87216857C6755B685256CE0006C95E6\\$FILE/L@W_Training_project_presentation_2002-12-15.pdf](http://lnweb18.worldbank.org/eca/helsinkikef.nsf/ECADocByUnid/A87216857C6755B685256CE0006C95E6$FILE/L@W_Training_project_presentation_2002-12-15.pdf)
- Makulová, Soňa [2004]: Strategy for Building an Information Society in the Slovak Republic or Bridging the Digital Divide. http://www.fphil.uniba.sk/~kkvi/kto_je_kto/publ_mak/makulova_dd.pdf
- MCIT [2002]: National Strategy for the New Economy and the Implementation of the Information Society. Ministry of Communications and Information Technology, Abridged version.
http://www.mcti.ro/fileadmin/_temp_/strategie_ENGLEZA_nationala.doc
- MCIT [2003]: e-Readiness Assessment of Romania. Ministry of Communications and Information Technology, december.
http://www.mcti.ro/fileadmin/uploads/legislatie/2004_1_12.24_Romanian_eReadiness_Report_eng.pdf
- Meier, Andrew [2000]: Estonia's tiger leap to technology.
<http://www.sdn.undp.org/it4dev/stories/estonia.html>
- Ministerstwo Nauki i Informatyzacji [2004]: eGovernment Action Plan for 2005–2006.
http://meinen.mnii.gov.pl/_gAllery_en/29/55/2955.pdf
- Ministry of Information Society [2003]: Republic of Slovenia in the Information Society. Február.
<http://europa.eu.int/idabc/servlets/Doc?id=22782>
- Ministry of Regional Development [2004]: Joint Regional Operational Programme of the Czech Republic for 2004–2006. Programme Complement, június.
http://www.nuts2strednimorava.cz/upload.nuts2sm_en/2/24688824_1_jropcomplementversion0.8_cleanversion.doc
- The E-Government [2006]: The E-Government Good Practice Framework. Newsletter, No. 6., március.
<http://www.egov-goodpractice.org/download.php?fileid=432>
- Tomsic, Andrej [2004]: Experience of Slovenia in Prividing and Measuring Public Internet Access. Előadás a Global Workshop on Community Access Indicators című konferencián. Mexico City, november 18.
- UNDP [1999]: Human Development Report.
http://hdr.undp.org/reports/global/1999/en/pdf/hdr_1999_ch2.pdf
- UNDP [2003]: Estonia: Tiger leap brings the benefits of ICT to everyone.
<http://intra.undp.org.al/ext/elib/download/?id=588&name=ESTONIA%20Tiger%20leap%20brings%20the%20benefits%20of%20ICT%20to%20everyone%2Epdf>
- United Nations [2005]: Global E-government Readiness Report 2005. From E-government to E-inclusion.
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan021888.pdf>
- WEF [2005]: Global Competitiveness Report 2005–2006. World Economic Forum.